

GEDEON VALÉRIA

Kriminológiai Tanszék

Témavezető: dr. Kerecsi Klára egyetemi tanár

KARNEVÁL A MINDENNAPOKBAN

A karnevál mint értelmezési keret a szórakozás formájában megvalósuló szabályszegő(?)magatartások kriminológiai vizsgálatához

Dolgozatomban kísérletet teszek a karnevál értelmezési keretként való használatára kriminológiai kontextusban. Közelebbről: Mike Presdee – Mihail Bahtyin nyomán kidolgozott, *bűncselekmények karneválja (carnival of crime)* elméletét alapul véve a hazánkban szilveszter éjjelén tapasztalható (részben megengedett) *transzgresszió*, valamint a mindennapi normaszegő magatartások példáján keresztül igyekszem bemutatni, hogyan lehet a karnevál-elmélettel egyes, a szórakozás alakjában megvalósuló (szabályszegő/prekriminális) magatartásokat kriminológiai aspektusból vizsgálni. Az egyes ifjúsági színtereket, valamint a fiatalok szabadidő-eltöltésének gyakorlatait kriminológiai és kriminálpolitikai aspektusból kutató doktori dolgozatomhoz is alapműként használom Mihail Bahtyin és Mike Presdee írásait, a karneválemélet ugyanis alternatív magyarázatot adhat a napjainkban megvalósuló, szabadidős színtereket és egyes szórakozási formákat érintő kriminalizációs trendek okaira.

Ahhoz azonban, hogy vizsgálatunk tárgyát górcső alá vegyük, szükséges megadni a szórakozás általunk elfogadott definícióját, hiszen a szórakozás vagy épp a szabadidő hétköznapi és tudományos értelmezése eltérhet egymástól.

I. Fogalom-meghatározások

A szórakozás a szabadidő eltöltésének egyik formája, ezért a szabadidő fogalmából célszerű kiindulnunk. A szabadidőt (*leisure*) felfoghatjuk mint *szabad* időt (*free/sparetime*), azaz olyan *időt*, mely a kötelességektől, feladatoktól mentes, illetve tekinthetünk rá *tevékenységként* is, azaz olyan elfoglaltságként, cselekvésként, ami mentes a munkahelyi, a társadalmi vagy a családi kötelezettségektől, és mely tevékenységet az adott egyén saját akaratából üz, választ¹. A szabadidőnek ezen túlmenően van egy klasszikus és egy hétköznapi olvasata is. A klasszikus nézet, Arisztotelész nyomán, a szabadidős elfoglaltságokat a lélek nemesedésére, a

¹ KRAUS 1971. és DUMAZEDIER 1967. nyomán KANDO 1980.

művelődésre és „*az élet magasabb értékeivel való foglalkozásra*”² szolgáló tevékenységnek tekintette. A hétköznapi felfogás szerint a szabadidős tevékenységek olyan tevékenységek, melyeket a szabadidőnkben végzünk.³ Míg a klasszikus megközelítés a terminus normatív használatának, a hétköznapi felfogás a kifejezés leíró, illetve empirikus használatának felel meg. Erre tekintettel a dolgozatban a továbbiakban szabadidő alatt a társadalmilag kötött időn (például munka, kötelező oktatás, házimunka), valamint a testi szükségletekre (evés, alvás) fordított időn kívüli időt, szabadidős tevékenységek alatt az ez idő alatt végzett (aktív vagy passzív) tevékenységeket értem.

A szabadidő különböző szabadidős tevékenységekre osztható, így például szabadidős forma a pihenés, a művelődés, a testmozgás és a szórakozás.

A *szórakozás* az általam elfogadott definíció szerint olyan tevékenység vagy magatartásmód „*amely a szubjektív célok és szándékok szerint a kellemes élmények megszerzésének alapvető [kiemelés – G.V.] funkciójával rendelkezik*”.⁴ Ebből következően a szórakozás a szubjektum szemszögéből elsősorban a kellemesség elérését kell, hogy szolgálja.

A szórakozás – mint a kellemes élmények megszerzésére irányuló *önálló* szabadidős forma – csak a szabadidő megjelenésével kezdett el elkülönülni és differenciálódni. A modern értelemben vett szabadidő – azaz az olyan idő, amely eltöltésének módjáról az adott személy szabadon dönthet – a polgári társadalmakban jelent meg, ugyanis az már „*megengedte az embereknek, hogy olyan módon töltsék el a szabadidőjüket, amilyet választanak*”.⁵ (Az ezt megelőző időszakban az írott vagy íratlan társadalmi normák szigorú szabályokhoz kötötték a szabadidő eltöltésének módját például társadalmi rang alapján.) Ugyanígy a szórakozás sem elsősorban a kellemesség elérését szolgálta az ókori vagy a középkori társadalmakban. Az egyes szórakozási formák „*kizárólag a szubjektív céloktól és szándékoktól függően szolgálták a kellemesség szükségleteinek kielégítését, azaz objektív mozzanataikat tekintve a társadalmi tradícióknak és a közvetlen integrációs tendenciáknak rendelődtek alá.*”⁶ Ekkor ugyanis még nem jöttek létre azok a modernkori szabadidős formák, melyek elsődlegesen (és adott esetben kizárólagosan) a szórakozást, a kellemes élmények megszerzését célozták.

A szórakozásra vonatkozó jellemzőket jól szemlélteti a kora újkor egyik legmeghatározóbb, és leginkább kutatott ünnepe, a farsang (karnevál)⁷, melyet tekinthetünk egyfajta szabadidős tevékenységnek, szórakozásnak is. A farsang *par excellence* ünnep, a késő középkori/kora újkori népi kultúra veleje.⁸ Az ünnep a

² BERGER 1962. In: KANDO 1980. 20.

³ KANDO 1980.

⁴ JÁNOSI 1986. 90

⁵ E. P. THOMSON 1967. In: ROJEK 2010. 2. (Itt és a továbbiakban a külön nem jelzett idézetek a szerző fordításai.)

⁶ JÁNOSI 1986. 94.

⁷ A dolgozatban a karnevált és a farsangot felcserélhető fogalomként használom.

⁸ BAHTYIN 2002.

hétköznap ellentéte, a szórakozás meghatározott időbeli keretek közé szorított, ritualizált, mitologikus sémákkal legitimizált és ellenőrzött formája.⁹ Élesen el kell azonban különíteni egymástól a hivatalos ünnepeket a nem hivatalos vagy farsangi típusú multságoktól: „[a] hivatalos ünneppel szemben a karnevál az uralkodó igazság és a fennálló rend alóli ideiglenes fölszabadulásnak, a hierarchikus viszonyok, kiváltságok, normák és tilalmak átmeneti felfüggesztésének ünneplése.”¹⁰ A (nem hivatalos) ünnepek közül legszélesebb körben a farsang esetében jelenik meg a „társadalom kifordított valója”.¹¹ Így a karneváli jellemzők feltérképezése közelebb vihet minket ahhoz, hogy megértsük, egyrésztől miért engedélyezettek a szórakozás alakjában megvalósuló szabályszegő vagy prekriminális magatartások az év bizonyos szakában vagy bizonyos eseményekhez kapcsolódva, másrésztől, hogy miért lehet kriminálpolitikai kérdés az, hogy bizonyos személyek hogyan töltik el szabadidejüket.

Nézzük, mit is jelent közelebbről a „társadalom kifordított valója”!

II. Karnevál és a társadalom kifordított valója

Először négy példát hozok, az ókori Egyiptomból és Rómából, a kora újkori Londonból és jelenkori Valenciából:

„Az első lejegyzett karnevál valószínűleg [...] Ozirisz ünnepe volt Egyiptomban. Az ünnepe „időn kívüli időben” zajlott öt napig, amit a hagyományos naptáron kívülinek tekintettek – és lévén a rendes időn kívüli volt, a normán kívüli magatartási kódok otthona is. [...] Ozirisz ünneplésének [...] részei voltak a felvonulások, [...] a rituális áldozat-bemutatók [...]”¹²

„Saturnalia(lat.), ősrégi latin népiünnep, [...] melynek napja dec. 17-ére esett, de az egész ünnep teljes egy hetet vett igénybe. [...] Az egész idő alatt teljes munkaszünet és korlátlan jókedv uralkodott. A gazdagok a szegényeket megvendégelték, a rabszolgák láncait leszedték, a cselédek az uraság asztalához ültek. [...] A császárok a népnek multságáról is gondoskodtak: cirkuszi versenyek, gladiátorjátékok és alakos felvonulások követték egymást, [...]”¹³

„Londonban húshagyó kedden a világ legtermészetesebb dolgának számított az inasok garázdálkodása: „A furkósbottal, kővel, kalapáccsal, mérőléccel, malteroskanállal és kézifűrésszel felfegyverzett fiatalok feldúlták a színházakat és a bordélyokat”, és amikor a városi rendfenntartók a helyszínre értek, közáporral

⁹ BURKE 1991.

¹⁰ BAHTYIN 2002. 18.

¹¹ BAHTYIN 2002.

¹² PRESDEE 2000. 33-34.

¹³ A Pallas nagy lexikona, <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/> (Letöltve: 2014.01.05)

fogadták őket. Állítólag 1800 körül „minden nagy sevillai ünnepen átlag két-három súlyos vagy halálos sérülés történt”¹⁴

„A spanyolországi Fallas de Valencia a tradicionális József-napi ünnepek neve, melyeket Szent Józsefnek, az asztalosok védőszentjének tiszteletére rendeznek. A valenciai közösség minden év márciusában tüzes-színes látványossággal kápráztatja el a világot, óriási bábokat, épületeket és művészi víziókat felépítve, melyeket aztán egy hatalmas örömtűzben, tűzijáték és tánc közben égetnek el.”¹⁵

Mi köti össze ezeket a karneváli, farsangi ünnepeket? Mi a céljuk, mi a funkciójuk?

Mihail Bahtyin óta szociológusok, antropológusok és történészek vizsgálták a fenti kérdéseket, valamennyien hasonló módszereket felhasználva, hasonló válaszokat adva. Ez nem is meglepő, ha fellapozzuk az orosz irodalomtudós, esztéta *Francois Rabelais művészete, a középkor és a reneszánsz népi kultúrája* című munkáját.¹⁶ A mű valamennyi, a karnevál típusú ünnepeket, a kora újkor népi kultúráját vizsgáló kutatóra rendkívüli erővel hatott: Bahtyin ugyanis a karneváli (farsangi) multságok máig alapműként szolgáló értelmezését adja.

Bahtyin értelmezésében a „karnevál típusú ünnepek” a népi nevetéskultúra egyik alapformájának tekinthetők, s meghatározó jelentőséggel bírnak a középkor társadalmára. Mint írja, a „karnevált nem nézik, hanem élük, méghozzá mindenki, mert a karnevál – eszméjéből következően – össznépi.”¹⁷ A karneválnak (farsangnak) tehát mindenki részese, tartama alatt mindenki annak „rendje” szerint él, az ünnep e tulajdonsága pedig így az emberek második valóságát hozza létre. A farsangban ugyanis a „világnak egészen másfajta, hangsúlyozottan nem hivatalos, az egyház és az állam szempontjából idegen aspektusa jelent meg [...]; mintegy második világgá és második életté álltak össze”.¹⁸

A bahtyini karneválelméletet Presdee ültette át a kulturális kriminológia kánonjába *Cultural Criminology and the Carnival of Crime* c. munkájában.¹⁹ Presdee Bahtyinhoz hasonlóan kettéválasztotta az emberek hivatalos (társadalmi) életét vagy „racionális társadalmi életét” az emberek „második életétől”, azaz az ünnepi/karneváli élettől. A két szféra különböző szempontok mentén egymással szembeállítható – ahogy az az 1. sz. táblázatban látható:

¹⁴ BURKE 1991 224.

¹⁵ <http://www.viajeros.com/articulos/793-las-fallas-de-valencia-arte-y-fuego-en-las-calles> (Letöltve: 2014.06.11. (ford.: Zelei Dávid))

¹⁶ BAHTYIN 2002.

¹⁷ BAHTYIN 2002. 15.

¹⁸ BAHTYIN 2002. 13.

¹⁹ PRESDEE 2000.

Hivatalos élet	versus	Ünnepi élet
Elnyomás	versus	Szabadság
Egyenlőtlenség	versus	Egyenlőség
Szegénység	versus	Bőség, jólét

1.sz. táblázat²⁰

Az elnyomás-szabadság, egyenlőtlenség-egyenlőség és a szegénység-bőség ellentétpárok összecsengenek a bahtyini „feje tetejére állított világ” és az „intézményesített zűrzavar” ideológiájával.

A fenti táblázatban felsorolt ellentétpárok (antonimák) között fellelhetők a jóléti demokrácia alapelvei – éppen az ünnepi/karneváli életre vonatkozó jellemzők között. Ennek ellenére Presdee szerint az emberek második élete, a zűrzavart is magába foglaló karnevál a racionális társadalom szemében a bűnök és bűncselekmények táptalaja. Ebből következően a karnevál magában hordozza a kriminális cselekmények elkövetésének lehetőségét, ezért azt a kontrollt központi eszközként használó hatalom korlátok közé szorítandónak, sőt betiltandónak tekintheti.

De nézzük most meg, miben is érhetőek tetten a karnevál – mindennapoktól eltérő – sajátosságai, melyeket a 2. sz. táblázatban foglaltam össze:

Karneváli jellemzők a kora újkorban ²¹		
1. Tematika	2. Struktúra	3. Funkció
Lakoma	Felvonulás	Biztonsági szelep
Szexualitás	Verseny	Társadalomkritika
Erőszak	Színjáték	

2. sz. táblázat

A farsangnak, és a karnevál típusú ünnepeknek, a mindennapoktól való elkülönülése három fő témájának – az ételnek, a szexnek és az erőszaknak – mértéktelenségében is tetten érhető. Az szélsőséges evés-ivás azonban nemcsak a nagyobb ünnepek esetén jelenik meg, hanem az egyes családi eseményekhez kötődően is: például esküvők és halotti torok esetén is. A szexualitás is része mind az ókori, mind a kora újkori mulatságoknak, bár eltérő formában. Míg az ókori görög lakomák és társas összejövetelek elmaradhatatlan kellékei voltak a hetérák, a kora újkorban a szexualitás már csak szimbolikusan jelent meg tréfás lakodalmas játékok vagy kétértelmű dalok

²⁰ PRESDEE 2000. 8-9.

²¹ BAHTYIN 2002., DAVIS 200., BURKE 1991. alapján

formájában. A karneválok azonban az agresszivitásnak, a rombolásnak és az erőszaknak is helyet adtak.²² E három témakör valamilyen formában valamennyi farsangi ünnepben megtalálható, ahogy azt az ezek östípusának tekinthető Bacchus-ünnepekről szóló alábbi szövegrészlet is szemlélteti:

„Majd, hogy minél több lelket nyerjenek meg, a szertartást borozással és lakomával kötötték össze. S itt, mikor a bortól felhevültek, s az éjszaka meg a férfiak és asszonyok s a fiatalabb és öregebb korúak összevegyülése minden szemérmes tartózkodást feloldott, megkezdődött az ocsmány orgiák mindenféle fajtája, mert mindenki úgy érezte, hogy itt megtalálhatja azt az élvezetet, amelyre természete szerint különösen vágyott. [...] egyes családokban mérgezésekre és gyilkosságokra is sor került, úgy hogy nem egyszer a holttestet sem lehetett megtalálni, hogy eltemessék. [...] S attól kezdve, hogy a szertartásokat vegyesen látogatták, s ott férfiak és nők összekeveredtek, s féktelenségüket még az éjszaka is növelte, alig van olyan bűn, olyan gaztett, amit ott ne követtek volna el.”²³

A farsangi multságok között nem csak központi témájukat tekintve, de strukturálisan is hasonlóságok fedezhetők fel. A legtöbb ilyen ünnep három részből állt, ezek a *felvonulás*, a *verseny* és a *színjáték*.²⁴ A felvonulás keretében a farsang résztvevői beöltözve mozgósínpadokon haladtak végig a városon. A versenyeken a résztvevők jellemzően fizikai erőnlétüket, ügyességüket mérték össze, míg a színjátékon valamilyen fontosabb eseményt játszottak el, például tréfás lakodalmat vagy tárgyalást.

Funkciójukban is hasonlóságokat fedezhetünk fel ezen ünnepek között. Minden bizonnyal a konformitást szolgálta az ünnepi élet „biztonsági szelep”-funkciója, vagyis az a jellemzője, hogy az év többi részében érvényes szabályokat ekkor átmenetileg felfüggesztették. A korabeli hatalmi pozícióban lévők és a témával foglalkozó kutatók is úgy vélekedtek, ha néhány napig az embereknek megengedett a rendbontás, az hosszú távon a rendet szolgálja: mint Claude de Ruby lyoni tanácsos írja 1600-ban: *„Célszerű időnként megengednünk az embereknek, hogy bolondozzanak és vigadjanak, nehogy a túl nagy szigorral kétségbeesésbe kergessük őket [...]”*²⁵

A farsangi időszak tehát a valós életből való egyfajta kilépésként, a mindennapok megszakításaként is értelmezhető, mely időszakra más szabályok (ha nem egyenesen a szabálynélküliség) vonatkoznak. Ahogy Bahtyin írja: a karnevál eszméje *„az élet megszokott (hivatalos) rendjének átmeneti felfüggesztése”*.²⁶ S mint azt Bahtyin nyomán Davis rögzíti: az ókori görög és római társadalmakban, valamint a középkorban (és a kora újkorban) *„a karnevál az emberek második élete, második valósága lett...”*²⁷.

²² BURKE 1991.

²³ TITUS LIVIUS: A római nép története a város alapításától: 115., 117. (<http://mek.oszk.hu/06200/06201/pdf/romai6.pdf> (Letöltve: 2014.01.03.))

²⁴ BURKE 1991.

²⁵ Claude de RUBY, idézi DAVIS 2001. 95.

²⁶ BAHTYIN 2002. 15.

²⁷ DAVIS 2001. 100.

Ókori példaként a *Saturnalia*, míg középkori/kora újkori példaként a karneváli népi multságok említhetők, mint a „nép másik élete”. Ezen ünnepekre jellemző volt, hogy amit az év többi részében nem lehetett, az megengedett volt ez idő alatt. Így például a rabszolgák úrként viselkedhettek, a farsangi álarcosok tojással dobálhatták a járókelőket, az asszonyok parancsolgathattak uruknak. A farsang szemben állt a hétköznapokkal, de az év többi részével is: „*Farsang ideje alatt maga a 'feje tetejére állított világ' [...] valósult meg.*”²⁸ A férfiak és nők, a mester és inas, az úr és szolgája szerepet cseréltek: „*a farsang az intézményesített zűrzavar, a megfordításon alapuló rítusok együttese volt.*”²⁹ A karnevál végéig „*csak a törvényei szerint lehet élni, addig csak a karneváli szabadság törvényei érvényesülnek.*”³⁰

A farsangi káosz szintén a normakövetés elősegítését szolgálta azáltal, hogy elterelte a figyelmet a társadalmi realitásról.³¹ Ugyanakkor az ünnep a fennálló rend bírálataira is alkalmas akár paródia, de akár valódi lázadás formájában. A „visszajára fordított világ” ugyanis megmutatta a társadalom fonákját, annak valóságos problémáit. Felhívta a figyelmet a szociális egyenlőtlenségekre, tabukra és korlátokra. Burke szerint a „*farsang [...] a szentségtörés ünnepe is volt*”³². Ekkor a felfokozott hangulatban, részben az alkoholfogyasztás hatására, a felszínre került negatív érzelmek könnyen a „*lázas nyelvévé*” válhattak, ha a farsangi időszak összekapcsolódott a rossz természettel, gazdasági vagy társadalmi problémákkal: „*A tiltakozás ritualizált formában fejeződött ki, de a rítus kerete olykor túl szűknek bizonyult.*”³³ Ilyenkor a karnevál szórakozásból zavargássá lett.

A farsangok és a „miniatűr farsangok”, azaz az ünnepek tehát kettős funkcióval/céllal rendelkezhetnek. A „biztonsági szelep” vagy társadalmi kontroll elmélete értelmében egyfelől szolgálhatják a fennálló rend fenntartását és megerősítését azzal, hogy „*a rítusok „ekszztatikus élményhez*”, a közösségi érzés felerősödéséhez vezetnek, amit azután a normál társadalmi struktúrához való „*józan visszatérés követ*”.³⁴ Másfelől a fennálló rend megváltoztatása is lehet a céljuk, következményük, hiszen a farsang adta szabadsággal élve az alárendelt társadalmi rétegek megfogalmazhatták nézeteiket, kritikáikat: a farsang megmutatta azt az utópisztikus világot, ami egy megfordított világban megvalósulhatna.³⁵

E kutatók tehát valamennyien egyetértenek abban, hogy a farsangok és karneválok a kicsapongás, a határátlépés, a normák felfüggesztése, esetenként az erőszak, a rombolás, de a megújulás és a feltöltődés színterei is.³⁶

²⁸ BURKE 1991. 225.

²⁹ BURKE 1991. 227.

³⁰ BAHTYIN 2002. 15.

³¹ Ld.: panem et circenses.

³² BURKE 1991. 223.

³³ BURKE 1991. 241.

³⁴ Victor TURNER nyomán BURKE 1991. 239.

³⁵ BAHTYIN 2002., DAVIS 2001., BURKE 1991.

³⁶ BAHTYIN 2002., JÁNOSI 1986., BURKE 1991., DAVIS 2001.

De hogyan zajlanak az ilyen ünnepek a 21. században? Van-e még az ókori Saturnáliákhoz vagy a kora újkori népi mulatságokhoz hasonló ünnep a posztindusztriális nyugati társadalmakban és legfőképpen Magyarországon?

III. Karneválok napjainkban

A feltett kérdések megválaszolásához nem is kell messzire mennünk. A velencei vagy a Riói karnevál kézenfekvő 21. századi példaként mutatkozik, csakúgy, mint a busójárás vagy a Halloween – mely ünnepek sok tekintetben hasonlóak az előző részben leírt ókori és kora újkori társaikhoz. Mint Burke írja: *„Bizonyos értelemben minden ünnep miniatűr farsangnak számított, hiszen mentség volt a felfordulásra, és rítusaiban a hagyományos formák – felvonulás, verseny [...] – ugyanazon repertoárjából merített.”*³⁷ Presdee azonban ennél is tovább megy, amikor a posztmodern társadalmak farsangjait vizsgálja és állítja, *a karnevál egyes töredékei mára a mindennapi élet részévé váltak*, azaz nem évente néhányszor vannak grandiózus farsangok, hanem állandóan, akár minden este vannak „kicsi farsangok”: azok például rekreációs droghasználat vagy meghatározott televíziós műsorok szertartásszerű élvezeteként valósulnak meg.

A 21. században tehát megkülönböztethetjük a karneváloknak egy, a hétköznapi életbe beépülő, a presdee-i modellre épülő értelmezését, valamint egy meghatározott évszakhoz vagy időszakhoz kötődő konkrét formáját, mint amilyen a busójárás vagy a velencei karnevál.

Ez utóbbi esetében megjelenő karneváli elemek fellelhetők – mind tematikájában, mind struktúrájában, mind pedig funkciójában – a hazai szilveszteri tűzijáték-hagyományokban és hasonló, a tüzet centrális szimbólumként használó ünnepekben (mint a valenciai Fallas, a nevadai Burning Man fesztivál vagy a Bonfire Night az Egyesült Királyságban).

Látható a hasonlóság a farsang és a szilveszteri multság funkciója közt, amennyiben az év utolsó napjának éjjele *„az élet megszokott rendjének átmeneti felfüggesztése”*.³⁸ Ugyanis erre az éjszakára bizonyos tekintetben, igen konkrétan meghatározott, és a mindennapoktól eltérő szabályok vonatkoznak – a jogszabályok szintjén is:

*„Nem kell engedély a nagykorú személynek a 3. pirotechnikai osztályba tartozó tűzijáték termék december 28-a és 31-e között történő megvásárlásához, és a használati és kezelési útmutatóban meghatározottak szerint december 31-én 18 órától a következő naptári év január 1-jén 6 óráig történő felhasználásához.”*³⁹

³⁷ BURKE 1991. 236.

³⁸ BAHTYIN 2002. 15.

³⁹ 173/2011. (VIII. 24.) Korm. rendelet a polgári célú pirotechnikai tevékenységekről, 27. pont, 107. § (2) bek.

A harmadik pirotechnikai osztályba tartozó tűzijáték termék megvásárlására és felhasználására egyértelműen meghatározott kivételt állapít meg a jogalkotó december 31-ére: legitimálja azt egy meghatározott időszakra. Ugyanez a cselekmény a jogszabályban rögzített időszakon kívül a szabálysértési törvény⁴⁰ 182. §-ába ütköző polgári felhasználású robbanóanyaggal és pirotechnikai termékkel kapcsolatos szabálysértés tényállását valósít(hat)ja meg.

Funkcionálisan megvalósul továbbá a farsangi ünnepek biztonsági szelep rendeltetése is. Mint arra rámutatnak a pirotechnikai termékekkel való visszaéléssel kapcsolatos statisztikák, e termékek használatára a társadalomban jelentős igény mutatkozik.⁴¹

Ugyanígy, strukturálisan is hasonlóságokat lehet felfedezni a szilveszter éjszakai utcai ünneplést (vonulás) vagy a szilveszteri álarcok viselését (színjáték) vizsgálva, továbbá a tematikát (megnövekedett mértékű alkoholfogyasztás, ebből eredő konfliktusok) tekintve is.

Az értelmezés speciális vagy egyedi szintjét illetően a kora újkori farsangi multságoknál fellelhető attribútumok megfeleltethetők napjaink farsangjainak, és karnevál típusú multságainak is, ahogy azt a 3. sz. táblázat szemlélteti:

Karneváli jellemzők napjainkban		
Tematika	Struktúra	Funkció
Lakoma, alkoholfogyasztás	(Fel)vonulás	Biztonsági szelep, stresszoldás
Szexualitás	Verseny	Társadalomkritika
Konfliktusok	Színjáték, szerepek	

3.sz. táblázat

Ha megvizsgáljuk a mindennapokban megjelenő karnevált a következőket állapíthatjuk meg: mint Presdee írja, a posztmodern társadalmakban már nem elegendő évente egyszer-kétszer karneválozni, ugyanis a modern élet „szinte elviselhetetlen racionalitása” mellett a karneváli cselekmények a szociális túlélés elengedhetetlen kellékei lettek.⁴² Azaz a posztmodern társadalmak racionalitása, az ésszerűség mindent átható ideológiája szükségessé tette a karneválok mindennapi megjelenését. E

⁴⁰2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről

⁴¹ Lásd például: <http://www.szon.hu/petarda---nott-a-pirotechnikai-szabalysertesek-szama/haon-news-charlotteInform-20101220-0241585714> vagy <http://szegedma.hu/hir/szeged/2012/12/nagyobb-birsag-fenyvegeti-a-pirotechnikai-szabalyokat-megszegoket.html> (Letöltve: 2014. június 9. 23:02)

⁴² PRESDEE 2000. 33.

tendenciát tovább támogatja az, hogy a „szórakozás, szabadidő és a vágy a magánélet központi elemévé vált”⁴³. Ezért ma már akár minden nap lehet karnevál – ez a karneváli „mulatságok” presdee-i szintű értelmezése. A karnevál egyes töredékei ugyanis a mindennapi élet részeivé lettek, s tetten érhetőek az éjszakai szórakozásban, az illegális rave-partikban vagy gyorsulási autóversenyeken, egyes garázda-jellegű magatartásokban, a közterületi alkoholfogyasztásban vagy az adrenalin-növelő extrém sportok üzésében, a tetoválások, piercingek és más testmódosítások végzésében, a rekreációs drog- és alkoholfogyasztásban, de akár bizonyos (pl. pornográf) televíziós műsorok nézésében. Ezek a tettek ugyanúgy szolgálják a karnevál biztonsági szelepfunkcióját – ha csak töredékesen is – mint a kora újkori, hagyományos értelemben vett karneválok. E normaszegések (*transzgressziók*) elengedhetetlen kellékei a mindennapi életnek, ahogy a bahtyini karnevál is az volt: egyes szabályszegések megengedésével, eltűrésével a társadalmi rend, harmónia jobban fenntartható. Csakhogy a presdee-i állítás szerint erre már minden egyes nap szüksége van korunk emberének – nem csupán az év egy meghatározott időszakában

De nem csak a funkciót tekintve, hanem a struktúrát illetően is megfigyelhetők hasonlóságok a bahtyini karnevál és többek között a 21. század szórakozóhelyein megvalósuló partik, bulizás között. Így például jellemző eseménynek tűnik egy szórakozóhelyen az ismerkedés során a versengés vagy a szimpátia elnyerését megcélzó szerep eljátszása. Ugyanígy nem kérdés a tematika (túlzott alkoholfogyasztás, szexualitás, konfliktusok) kora újkori és posztmodern megvalósulása közötti megfeleltethetőség.

Következtetés

Dolgozatomban megkíséreltem bemutatni Bahtyin karneválelméletét, és az ez alapján Presdee által kidolgozott bűncselekmények karneválja teóriáját. Céлом az volt, hogy ezen elméletek bemutatásával a hazai kriminológiai kánonban fellelhetőhöz – például a szubkultúra-elméletekhez – képest alternatív értelmezési keretet kínáljak a szórakozás kriminológiai vizsgálatához.

Kiindulásul az a feltételezés szolgált, miszerint a karnevál és annak 21. századi leképezése, a szórakozás „*par excellence rituális közvetítés a rend és a rendetlenség között, továbbá a (társadalmi és személyes) határokkal való játék élvezetének területe*”⁴⁴. A szórakozás e jellemzője megteremti a lehetőséget/szituációt egyes kisebb súlyú norma-, szabályszegő magatartások kriminalizálására. Azaz: a karnevál magában hordozza a rendetlenség, a normaszegés, a kriminális cselekmények lehetőségét. Ezt a kontrollt központi eszközként használó hatalom problémaként definiálhatja, s a kriminálpolitika, főként a büntetőpolitika eszközével reagálhat rá.

⁴³ PRESDEE 2000. 19.

⁴⁴ Uo. 32.

Ennek következtében a prekriminális vagy a kisebb súlyú kriminális és a súlyos bűncselekmények közötti határ elmosódik. Márpedig ez súlyos következményekkel járhat a jogbiztonságra.

Álláspontom szerint továbbá – Jock Younggal egyetértésben – „*a kontroll állandó növelése, «a mindennapi élet terjeszkedő kriminalizációja növekedése» (Presdee 2000: 159.) azonban inkább további normaszegéseket fog eredményezni, semmint konformitást.*”⁴⁵ Ezért érdemes a karneváli normaszegések további – a szilveszter éjjelhez hasonló – (részleges/meghatározott időszakra, helyzetre vonatkozó) legalizálásában, mintsem ezek betiltásában, irreális korlátozásában gondolkodni.

Felhasznált irodalom

BAHTYIN, Mihail: François Rabelais művészete, a középkor és a reneszánsz népi kultúrája. Osiris Kiadó, Budapest 2002. [1965]

BURKE, Peter: Népi kultúra a kora újkori Európában. Századvég, Budapest 1991.

DAVIS, Natalie Zemon: Társadalom és kultúra a kora újkori Franciaországban. Balassi, Budapest 2001. [1975]

JÁNOSI György: A szórakozás történelmi funkcióváltozásai. Magvető Kiadó, Budapest 1986.

KANDO, Thomas M.: Leisure and popular culture in transition. Mosby, St. Louis 1980. [1975]

PRESDEE, Mike: Cultural Criminology and the Carnival of Crime. Routledge, London-New York 2000.

ROJEK, Chris: The Labour of Leisure. The Culture of Free Time. SAGE Publications, London-Thousand Oaks-New Delhi-Singapore 2010.

YOUNG, Jock: „Merton with energy, Katz with structure: The sociology of vindictiveness and the criminology of transgression.” *Theoretical Criminology* Vol. 7(3). 2003. 389-414.

⁴⁵ YOUNG 2003. 391.